

УДК 336.71

ББК 65.26

Левандівський О.Т.

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ У ВІДТВОРЕННІ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти й науки, молоді та спорту України,
76000 м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176, факс: 0342231574,
e-mail: kfin@pu.if.ua

Анотація. У статті розглянуто проблеми банківського кредитування суб'єктів господарювання, що спрямовують свої кошти на відтворення природних ресурсів. Указані джерела фінансування природоохоронних заходів. Обґрунтовано необхідність і значення банківського кредитування у відтворенні природних ресурсів.

Ключові слова: банківське кредитування, відтворення природних ресурсів, природоохоронна діяльність, навколишнє природне середовище, природокористувачі, суб'єкти господарювання.

Annotation. The problems of the bank crediting of subjects of menage, which invest the money to the recreation of natural resources, are considered in the article. Indicated sourcings nature protection measures. Grounded necessity and value of the bank crediting for the recreation of natural resources.

Key words: the bank crediting, recreation of natural resources, nature protection activity, natural environment, nature users, subjects of menage.

Вступ. Дефіцит коштів на впровадження природоохоронних заходів, а також відсутність економічної зацікавленості суб'єктів господарювання у відтворенні природних ресурсів призводять до загального погіршення екологічного стану навколишнього природного середовища. Якщо держава завдяки своїй фіскальній політиці мобілізує кошти з подальшим спрямуванням їх на відтворення природних ресурсів, то банківські установи практично уникають кредитування природоохоронних заходів. Це пов'язано з тим, що існуючі нині взаємовідносини банківських установ і природокористувачів унеможливають достатність, рівноправність, простоту та прозорість надання кредитів і, у першу чергу, на відтворення природних ресурсів. Банківські установи продовжують монопольно формувати умови надання та повернення кредиту, установлюють розмір процентних ставок, тривалість терміну кредиту тощо.

Значну увагу дослідженням відтворення природних ресурсів приділяють такі вчені-економісти, як О.Ф. Балацький, О.О. Веклич, Т.П. Галушкіна, С.М. Козьменко, І.М. Лозинко, Л.Г. Мельник, Є.В. Мішенін, М.І. Савлук, В.П. Сахаєв, Ю.І. Стадницький, В.М. Трегобчук, Ю.Ю. Туниця, С.К. Харічков, О.М. Царенко, В.Я. Шевчук, М.В.Щурик та інші, які досить ґрунтовно розкрили питання теорії та методології формування системи економічних відносин у галузі природокористування, запропонували теоретичні та науково-методичні підходи до вирішення головних проблем відтворення природних ресурсів, розробили основні положення економічного механізму управління природокористуванням. Але з огляду на публікації з питань спрямування коштів банківськими установами на відтворення природних ресурсів та оцінки ефективності кредитної політики, у цьому напрямі, потребує подальшого наукового дослідження.

Постановка завдання. Проаналізувати механізм підтримки банківськими устано-

Левандівський О.Т. Банківське кредитування у відтворенні природних ресурсів вами суб'єктів господарювання, що спрямовують кошти на відтворення природних ресурсів, а також вивчити стан фінансової допомоги природокористувачам при застосуванні механізму здешевлення кредитів, зокрема, через зниження відсоткової ставки.

Результати. В умовах діючого природоохоронного, фінансово-кредитного законодавства України нині джерелами фінансування природоохоронних заходів є: Державний

бюджет України та місцеві бюджети, бюджет Автономної Республіки Крим, фонди охорони навколишнього природного середовища всіх рівнів, кошти міністерств, відомств і підприємств, вітчизняні й іноземні інвестиції, іноземні кредити, гранти, пільгові кредити вітчизняних банків та іноземних організацій тощо. Сьогодні в Україні заходи щодо відтворення природних ресурсів фінансуються переважно з державних джерел. Практично неможливо залучити інвестиції та кредитні ресурси на екологічні цілі, тому що вони досить витратні і, як правило, не дають прямого економічного ефекту [3].

Як показує практика, джерелами забезпечення коштами природоохоронних заходів на об'єктах промисловості Івано-Франківської області є: Державний фонд охорони навколишнього природного середовища; Обласний фонд охорони навколишнього природного середовища; власні кошти підприємств (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Потреба в здійсненні природоохоронних заходів на об'єктах промисловості

№ з/п	Назва заходу	Орієнтовна вартість, тис. грн	Джерела фінансування		
			Державний фонд охорони навколишнього природного середовища	Обласний фонд охорони навколишнього природного середовища	Власні кошти підприємств
1	Утилізація залишків хімічних речовин колишнього Загайпільського сірчаного рудника	Згідно з експертною оцінкою		+	
ЗАТ "Завод тонкого органічного синтезу "Барва"					
2	Еколого-теплотехнічні випробування котлів у паро-котельному цеху	14 000			+
ДП "Калуський дослідно-експериментальний завод" НАН України, Інститут хімії поверхні					
3	Реконструкція вузла очистки абгазів від хлористого водню і хлору	700			+
ЗАТ "Магній"					
4	Утилізація рідких відходів суспензії гіпсу та розчинів хлориду кальцію	1 300			+
5	Оснащення газоочисних установок цеху електролізу додатковою очисткою перед викидом в атмосферу	1 000			+
ТОВ "Карпатнафтохім" (ЗАТ "Лукор")					
6	Проведення очистки буферних ставів на колекторі скиду стічних вод у р. Дністер	1 250			+
ДП "Калійний завод" (ВАТ "Оріана")					
7	Проведення першочергових природоохоронних невідкладних робіт	770,0		+	
8	Рекультивация хвостосховищ № 1 та № 2	9 000	+		
9	Рекультивация відвалів № 1, № 4 Домбровського кар'єру	4 800	+		
10	Ліквідація рудника "Ново-Голинь"	20 000	+		
<i>Продовж. табл. 1</i>					
ВАТ "Івано-Франківський шиноремонтний завод"					
11	Придбання обладнання для переробки утилізованих шин	800			+
ВАТ "Нафтохімік Прикарпаття"					
12	Будівництво установки гідроочистки	420 000			+

	дизельного палива				
13	Будівництво установки ізомеризації вуглеводнів фракції п. к. -85 ⁰ С	180 000			+
14	Реконструкція очисних споруд установки механічного очищення промислових стоків цеху № 10	20 000			+
НГБУ “Долина нафтогаз” ВАТ “Укрнафта”					
15	Утилізація нафтового шламу	Згідно з експертною оцінкою			+
16	Ліквідація ставків-нагромаджувачів і рекультивация землі	528			+
17	Реконструкція групових нафтозборів (ГНЗ) на Долинському й Північно-Долинському родовищах	8 850			+
Бурштинська ТЕС					
18	Заміна електрофільтрів на енергоблоках № 1, 2, 5, 7, 9	17 4000	+		+
19	Реконструкція системи аспірації цеху утилізації відходів виробництва й оснащення газоочисними установками	1 000		+	+
20	Розробка ТЕО та впровадження проекту напісхого методу очищення димових газів від оксидів сірки на енергоблоках № 1 та № 2	24 000	+		+
21	Нарощування дамб золовідвалу № 3	2 500			+
22	Монтаж і введення в експлуатацію системи контролю димових газів на енергоблоках № 1, 2, 5, 7, 9	1 750			+
23	Упровадження комплексу заходів щодо припинення скидання освітленої води зі шлаковідвалу № 3 у р. Гнила Липа	150			+
24	Днопоглиблення водосховища-охолоджувача способом гідромеханізації	1 250			+

Як бачимо, кредитне забезпечення – відсутнє. При цьому наявність коштів на відтворення природних ресурсів завжди знаходиться під знаком питання. Дотепер жодна із загальнодержавних екологічних програм не фінансується в повному обсязі. Причинами такого стану є:

Левандівський О.Т. Банківське кредитування у відтворенні природних ресурсів

- недостатність фінансових ресурсів на всіх рівнях;
- обмеженість фінансового й управлінського “know-how” для залучення нових джерел фінансування;
- домінування в різних владних органах політичних та економічних пріоритетів на противагу екологічним;
- недосконалість існуючої нормативно-правової бази в цій сфері;
- відсутність ефективного контролю за надходженнями та видатками коштів та інші.

За таких умов особливо актуальним є формування механізму додаткової фінансової підтримки природоохоронної діяльності суб’єктів господарювання. Ідеться про

доцільність широкого використання банківського кредиту. Саме банківські кредити дають змогу задовольнити потребу суб'єктів господарювання в додаткових коштах для оновлення основних фондів і запровадження нових екологічно безпечних та ресурсозберігаючих технологій. Наприклад, частка такого фінансового механізму у фінансуванні екологічних програм у Польщі становить у середньому 85% [7].

Нині, ураховуючи потреби суб'єктів господарювання, банківські кредити надаються як на фінансування поточних природоохоронних програм, так і на фінансування інвестиційної екологічної діяльності для задоволення довгострокових потреб під час реалізації інвестиційних екологічних проектів. Проте, незважаючи на позитивні зміни, що відбулися в процесі кредитування екологічної сфери, послугами банків на реалізацію заходів щодо запобігання забруднення навколишнього природного середовища скористалася незначна частина підприємств і організацій. Це свідчить про те, що кредитна підтримка природоохоронної сфери є недостатньою не тільки внаслідок незадовільних обсягів надходження кредитних ресурсів у природоохоронну сферу, а й через умови, на яких банки надають свої кредити. Отже, підтримка екологічних програм з боку держави є необхідною.

Для цього потрібно здійснювати комплекс заходів, які б заохочували й стимулювали суб'єкти господарювання вкладати кошти в охорону навколишнього природного середовища. Одним з ефективних інструментів державної політики в екологічній сфері є механізм здешевлення вартості кредитів через застосування часткової компенсації відсоткової ставки за банківськими кредитами за рахунок державного бюджету. Банківські установи при цьому нічим не ризикують – суми кредитів будуть повернуті товаровиробниками, а пільгова різниця – компенсована державою. Запровадження такої схеми дозволить банківським установам мати у своєму розпорядженні надмірну ліквідність, а отже, можливість активізувати кредитування природоохоронної діяльності підприємств. Першим кроком, зробленим урядом України для впровадження механізму здешевлення вартості кредитів, є “Порядок використання у 2007 році коштів, передбачених у Державному бюджеті для фінансової підтримки природоохоронної діяльності, у тому числі через механізм здешевлення кредитів”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 № 398 і “Порядок проведення відбору природоохоронних заходів та юридичних осіб усіх форм власності, які планують здійснити природоохоронні заходи для надання фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів”, затверджений наказом Мінприроди України від 18.07.2006 № 344 [5; 6]. Відповідно до Порядку, бюджетні кошти спрямовуються на компенсацію відсоткової ставки за залученими в банках кредитами для здійснення природоохоронних заходів, яка виплачується для:

- будівництва, технічного переобладнання, реконструкції та розширення об'єктів поводження з відходами й небезпечними хімічними речовинами;
- здійснення заходів щодо забезпечення екологічно безпечного збирання, зберігання, оброблення, перевезення, утилізації, захоронення, знешкодження та видалення відходів і небезпечних хімічних речовин, а також непридатних або заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин;
- розроблення дослідних (експериментальних) зразків, придбання промислових установок та обладнання для збирання, оброблення, утилізації, знешкодження й видалення відходів і небезпечних хімічних речовин;
- упровадження роздільного збирання відходів, зокрема, придбання контейнерів, пресів і спеціалізованих транспортних засобів;
- розроблення та виготовлення систем і приладів контролю викидів шкідливих речовин в атмосферу й оснащення ними стаціонарних джерел викиду зазначених речовин і постів контролю та спостереження за забрудненням атмосферного повітря;
- організації виробництва, установа та реконструкції обладнання, призначеного для зниження рівня впливу фізичних і біологічних факторів на атмосферне повітря

шляхом очищення газопилового потоку від забруднювальних речовин хімічного й біологічного походження;

- розроблення та впровадження технологій, що забезпечують зниження рівня забруднення атмосферного повітря;
- будівництва, розширення та реконструкції споруд, призначених для очищення стічних вод, каналізаційних мереж і споруд на них;
- розроблення та впровадження дослідних і дослідно-промислових установок і методів очищення стічних вод;
- здійснення заходів з енерго- та ресурсозбереження.

Відбір природоохоронних заходів та юридичних осіб усіх форм власності, які планують їх здійснити, повинен проводитися на конкурсній основі відповідно до порядку, встановленого Міністерством природи. В Івано-Франківській області розподіл видатків місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища за пріоритетними напрямками природоохоронної діяльності протягом останніх років практично не міняється, а спрямування коштів на раціональне використання та зберігання промислових і побутових відходів має тенденцію до зменшення (табл. 2).

Таблиця 2

Орієнтовний розподіл видатків місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища за пріоритетними напрямками природоохоронної діяльності, млн грн

Напрямок природоохоронної діяльності	2006	2007	2008	2009	2010
Охорона й раціональне використання водних ресурсів	3,5	3,7	3,9	4,1	4,3
Охорона атмосферного повітря	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Охорона й раціональне використання земельних ресурсів	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Раціональне використання та зберігання промислових і побутових відходів	1,5	1,3	1,1	0,9	0,7

Левандівський О.Т. Банківське кредитування у відтворенні природних ресурсів

Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
---	-----	-----	-----	-----	-----

Якщо врахувати інфляційні процеси в країні, то потреба коштів на відтворення природних ресурсів є досить актуальною. Таким чином, банківський кредит у відтворенні природних ресурсів може відігравати досить важливе значення через механізм пільгового кредитування. Він передбачає компенсацію з бюджету банківським установам різниці, яку вони витратили внаслідок кредитування за неринковими (пільговими) процентними ставками. Компенсація не може бути спрямована на погашення будь-яких штрафних санкцій та (або) пені за користування банківськими кредитами. Державна програма фінансової підтримки природоохоронної діяльності через механізм здешевлення банківських кредитів виконується з метою забезпечення оптимальних умов виробництвом, насамперед тим, які нездатні фінансувати природоохоронні програми за рахунок власних

або позичкових коштів на умовах вилучення капіталу. Це змусить банківські установи активно брати участь у процесі відбору тих чи інших екологічних проектів. Вони, звичайно, будуть уже більш солідно підходити до цієї справи, коли гроші їх приватні.

Однак у будь-якому випадку увага повинна звертатися на цільове використання кредитних ресурсів банківських установ. Якщо мова йде про екологічний кредит, то він може надаватися на такі цілі:

- окремі (можливо разові) природоохоронні заходи;
- заходи з технічної модернізації діяльності підприємства з метою покращення екологічної безпеки;
- випуск екологічно безпечної продукції;
- заходи з раціонального використання природних ресурсів;
- заходи з використання вторинної сировини тощо.

Показниками аналізу банківського кредитування позичальників, що спрямовують кошти на відтворення природних ресурсів, можуть виступати:

- дохід (прибуток) на активи та капітал, коли вони мають чітку тенденцію зростання в динаміці;
- частка доходів від природоохоронної діяльності природо користувачів;
- чистий прибуток банку, коли має тенденцію до зростання;
- частка дохідних активів банку, якщо зростає в динаміці.

В окремих випадках, з метою підвищення ефективності банківського кредитування суб'єктів господарювання, що спрямовують кошти на відтворення природних ресурсів, рекомендовано використовувати для встановлення відсоткової ставки "базову ставку-плюс". Цей метод полягає в тому, що відсоткова ставка визначається як сума базової ставки, кредитного спреду й бажаного рівня прибутковості. У ролі базових можна використовувати ставки першокласним позичальникам, ставки пропозиції міжбанківського регіонального ринку; ставки пропозиції на міжнародних міжбанківських ринках (наприклад LIBOR), інші ставки, загальноприйняті на конкретних ринках (в Україні – KIBOR). Кредитний спред включає премію за ризик невиконання зобов'язань клієнтом і премію за термін надання банківського кредиту, що спрямовується на відтворення природних ресурсів. Якщо кредит надається першокласним позичальникам, то кредитний спред дорівнює нулю, для не першокласних позичальників кредитний спред може складати від нуля і вище. Перевага методу – простота, необов'язковість обліку витрат за кожним банківським кредитом, що спрямовуватиметься на відтворення природних ресурсів, урахування ринкових факторів.

Таким чином, кредитування природоохоронних заходів є прибутково утворюючим напрямом активної діяльності банківських установ. Покращення практики банківського кредитування суб'єктів господарювання, що спрямовують свої кошти на відтворення природних ресурсів, пов'язане з удосконаленням методичного забезпечення визначення відсоткових ставок. Упровадження в практику встановлення відсотків "базової ставки-плюс" дозволить також сформувати ефективно діючий механізм банківського кредитування позичальників, що спрямовують свої кошти на відтворення природних ресурсів.

Висновки. У нинішніх економічних умовах для українських підприємств важливе значення має стимулювання інвестиційних процесів у відтворення природних ресурсів за рахунок залучення коштів банківських установ. Для цього необхідно вдосконалити систему кредитування екологічних програм і державну програму фінансової підтримки щодо відтворення природних ресурсів. На цьому шляху одним із дієвих механізмів, що дозволить ефективніше здійснювати фінансування природоохоронних заходів, є механізм здешевлення кредитів банківських установ.

1. Данилишин Б. М. Економіка природокористування : підручник / Данилишин Б. М., Хвесик М. А., Голян В. А. – К. : Кондор, 2009. – 466 с.
2. Хвесик М. А. Економіко-правове регулювання природокористування : монографія / Хвесик М. А., Горбач Л. М., Кулаковський Ю. П. – К. : Кондор. – 2009. – 524 с.

3. Інтерактивний портал “Риа Новости. Экология” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eco.rian.ru/natural/20080804/150100064.html>.
4. Івано-Франківська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.if.gov.ua/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=656>.
5. Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у Державному бюджеті для фінансової підтримки природоохоронної діяльності, у тому числі через механізм здешевлення кредитів комерційних банків : постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2007 № 398 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
6. Про Порядок проведення відбору природоохоронних заходів та юридичних осіб усіх форм власності, які планують здійснити природоохоронні заходи, для надання фінансової підтримки через механізм здешевлення кредитів комерційних банків [Електронний ресурс] : наказ Мінприроди України від 18.07.2006 № 344. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
7. Путь Украины к эффективному управлению окружающей средой. Обзор государственного финансирования защиты окружающей среды [Текст]. – К. : Всемирный банк, 2002. – XXII. – 57 с.

Рецензенти:

Баланюк І.Ф. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Труфанова С.О. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПВНЗ “Галицька академія”.